

HAZAI KRÓNIKA

BUDAPEST MUZEUMÁRÓL, amely kint a ligetben áll, s hivatalos címe Székesfővárosi Múzeum, utóbbi időkből sűrűn esik szó napilapok hasábjain. Régi Pest emlékeivel kapcsolatosan történik ez, amelyek folyvást, olykor némi pauzát tartva, de egyébként szép sorjában követik egymást, költőkkel szólva, a pusztulás szomorú mezején. Nem lehet tenni róla, mindig úgy volt, hogy új dolgok eltolják helyükről a régiket. Ma már nagyon kevesen vannak, szinte fel lehetne sorolni őket. budai és pesti házak, amelyek érintetlen öregségükben állnak azon a helyen, ahová annak idején kerültek diploma nélküli architektusok, inkább csak pallérok, egyszerű kőművesek, mint „műépítész”-ek építő kedvéből. Kevesen vannak, minden nap rákerül egyre a sor, a végső ítélet, a közmunkák tanácsának bontó engedélye, amely ellen nem hangzik más felebbeszés, csak régi Pest mai krónikásainak érzékeny siratói. Ezek a megemlékezők szép és kegyeletos hangon bucsúztatnak minden darab követ, ami még ittmaradt e város lezárt multjából, s ami, ha sokszor primitív is, ha művészi szempontból alig mutat valamit, bizonyos, hogy fontos és igen jelentékeny szerepű, mihelyt Budapest histórikusa veszi kézbe. Ilyenkor, egy-egy darab eltűnő Pest, egy-egy régi ház bontása kapcsán történik, hogy szóba kerül a Fővárosi Múzeum, mint ezt már a cikk elején jelezni szerencsénk volt. Azok tudniillik, akikben pusztuló műemlékek, elhaló szépségek iránt finom érzék van, akik romok közt is észreveszik, százados viszontagságok patinája alól kikaparják azt, ami nobilis, ami érdemes arra, hogy sohase haljon meg, amiből valami emberi intellektus ragyog ki, — ezek az archaikus érzékű urak, pesti dolgoknál, pesti emlékeknél, amint szemükbe régi kőport fúj a szél, a Fővárosi Múzeumot hívják segítségül, hogy e felszálló kőporból, e szétvert falak közül eltegyen és megőrizzen valamit az utókor és fajtáik számára. Sőt, a szó hibás, mert nemcsak „hívják”,

hanem Savonarolaként idézik, hogy ha már egy ily emlék, például egy budai polgári lakóház, úgy amint van, amint emberek forogtak, éltek és dolgoztak benne, udvarostul, erkélyestül, bútorostul, nem juthat be a Fővárosi Múzeumba, (bár a cél, az ideális feladat, föltehető, hogy ez volna minden múzeumnál, az, hogy teljes egészet, összefüggő képet adjon az életről, kulturáról, emberi vegetálásokról, nem pedig egyes, környezetüktől megfosztott, az életből kitépelt darabokat), jöjjön a Fővárosi Múzeum, jöjjön és legalább a füstjét szerezzze meg annak, ami valamikor valóságban, kőben és fában élt. Szerezzze meg azzal az eljárással, amit általában követnek a múzeumok, amióta megvan a daguerrotip nevű találmány. Könnyű tudni, hogy itt nem másról, mint egyszerű fényképezésről van szó, fénykép-gyűjteményről, amely ma a múzeumok készletében hihetetlenül megnőtt, s műzeális munkában kitűnően bevált, megbízható, nélkülözhetetlen segédeszköz.

A dolog, az az eljárás, hogy a Fővárosi Múzeum, ha nincs rá más mód, hát fényképekben tegye félre, a fővárosnak még kinnt lévő, széjjel-szórt emlékeit, oly kézenfekvő, annyira magától értetődő, hogy szinte humoros, nevetni kell, amikor valaki ezt komoly képpel javasolni próbálja, humoros, amikor Pest és Buda régi emlékeiért aggódó fürge chroniqueur-ök családapai gondnal hangoztatják. Hogy mégis megteszik, az egyszerű érthető okból, amit úgy hívnak, hogy az ügy iránt való szeretet, de másrészt élénk példa arra, hogy sokan, fürgeségükben, buzgóságukban, ügy iránt való szeretetükben mennyire nem ismerik éppen magát az ügyet, vagy hogy ne kerüljessük, mindjárt nevének nevezzük a dolgot, mennyire nem ismerik a Fővárosi Múzeumot. Még pedig nemcsak magánosok, nemcsak az ú. n. nagypublikum, amelynek minden megbocsátható (bár ezen a ponton ma már smokkság agyonvadásolni a publikumot, amikor a Fővárosi Múzeum látogatási kvantuma folyvást nő, az idén már majdnem háromezernél több, mint mult évben volt), hanem igenis, előkelő idegenek ebben

szakemberszámba menő jó urak, riporterek és építészek, akik régi Buda és Pest építőművészetéről írnak, fölfedező hitben, Kolumbus gyanánt, olyformán, mintha ma valaki a déli sarkra hajókézelnék, s egyszerűen nem venne tudomást róla, hogy járt már ott előtte más is, nem éppen véletlenül egy angol tiszt, Shakleton. Minderre egy csomó szemelvényt lehetne adnunk, de nem tesszük, éppen csak felcmlítünk pregnáns példa gyanánt, egy nem nagyon rég megjelent könyvet, amelyet az „Építő-Munkavezetők Könyvtára” adott ki, írta Petrik Albert, ezzel a címmel: „A régi Buda-Pest építőművészete”. Kis könyv, zsebkönyv, nem valami jelentős könyv, amely tagadhatatlan szeretettel, de meg lehetős szimplán tárgyalja a főváros meglévő műemlékeit, aztán pedig beleesik abba a hibába, amit fürge chroniqueur-ök is sietnek elkövetni, hogy az architektúrális szépségek megőrzését a Fővárosi Múzeum feladatai közé sorozzák, mintha ezt a Fővárosi Múzeum nem tudná, mintha itt régóta nem folya eféle munka, mintha Schönvisner óta Divald Kornélig nem figyelmeztettek volna sokan arra, ami ezekben az emlékekben hisztórikus vagy művészi érdekesség, s nem írták volna le régi Budát úgy, hogy objektív leírni való ma alig van. Kézzenfekvő, nem szorul különösebb magyarázatokra, hogy kezdve a római építkezésektől, Aquincumtól, a mult század Biedermayer-izű lakóházáig, ami hírmondó kő fennmaradt Budapest multjából, becses, nem tisztán amiatt, mivelhogy régi, hanem egyszerűen abból az okból, hogy jó, logikus architektúra, ami tudvalevő, hogy nem terem oly könnyen, mint ahogy hangzik és tanítják a katedrákon. Ez az architektúra, néhány oly kivétellel, mint a megújított Mátyás templom, ma holnap visszavonhatatlanul eltűnik, igazán csak néhány utolsó mohikánt hagy meg belőlük a mai városrendezés, kiszorítja őket a Buda apró házai közé is mindjobban átlépő nagyvárosiasság, új közlekedési vonalak, új lakosok s a velük áttelepülő új szükségletek, üzlet és forgalom. Késő idők kíváncsi fiának, tudósainak nem marad felőlük más, csak egy csomó felvétel, rajz, metszet, térkép, amelyből aztán visszakonstruálhatja Budapest különböző képét, legteljesebben persze a tizenkilencedik századbelit, amelyről eddig vagy kétezer fényképet tart a Fővárosi Múzeum. Egy egész fényképtár áll itt a kutató rendelkezésére, amely szerves része a múzeumnak, amelynek gyűjtése még egyre tart, s amelyben, azt lehetne mondani: lefektetve vannak Budapest összes eltűnő utcái, házai, az egyes házak markánsabb részei, erkélyek, portálék, díszítések, belső architektúrák.

Amit ezek a fényképek, a maguk egyszerű, olcsó módján példáznak, ugyanaz variálódik több terem falán: Budapest. A főváros topográfiájának, területváltozásának, külső arculatának képe. Mindenütt az egyszer nagy ívben nekilendült, másszor stagnáló mult, egész a tizenkilencedik század közepén

beállt fejlődésig. Ritka nagyértékű anyag ez a száz és száz lap, egykorú munkákból előkerült metszet, rézkarc, könyvomat. Élükön, mint korra legrégibb, egy tizenötödik századbeli színes fametszet vezet, Schedel „Register des Buch der Chroniken . . . Nürnberg, 1493” című világkrónikájából, amely Budavárát mutatja, s akkor készült, amikor még teljes virulásban állt Mátyás király palotája. Meglehetősen fantasztikus kép, a hisztórikusnak hűség szempontjából keveset ad, mindazonáltal artisztikus kézre vall, valami naív, friss öröm ömlik el rajta, s vele, e fakult krónikáslappal indul az a sorozat, amelynek címétől oda lehetne illeszteni: Budapest művészei. Céhbeli és nem céhbeli rajzoló, erre tévedt kóborvérű idegenek, ú. n. világutazók, kalandor lovagok jelennek meg ebben a sorozatban, amint naplókik jegyzetei közé, vázlatkönyvük pergamenjére gyöngéd kézzel skiccelik fel Buda valamely részletét, emlék gyanánt, amatőr-ködésből, valamely német kiadó számára, vagy egyenest hadi célokra. Nagyrésztük persze ismeretlen, nevüket nem tudni, de van köztük olyan is, aki bennt szerepel a művészethisztóriában, például két németalföldi grafikus, De Hooge és Westerhout. E metszetek, festések, karcok, könyvomatok elsősorban a kulturhisztórikusnak jelentősek, nézni lehet őket azonban artisztikus szemmel is, vizsgálni, hogy mikor, mily időben, miféle művészeket foglalkoztatott Budapest látképe, házai, a Duna és minden, ami ebben a két szóban szalad össze, pesti élet. A festők, magyar festők, akiknek a főváros kedvelt témájukká lesz, egyszerre megsokasodnak, egész csapatra nőnek, amint belépünk a múzeum X. és XI. termébe. A képeken itt már csupa tizenkilencedik századbeli dátumot olvashatni. Kezdve egy Szentgyörgyi Tamás nevű, 1820 körül élt festő naív, gyerekes előadású, primitív technikájú, de a maga nemében igen érdekes képein, a sor Barabás, Markó, Ligeti, Telepy, Brodskyn át Hány Gyuláig tart, aki sok szeretettel rajzolt egy csomó budapesti motívumot, jelenleg Tabánról készít a múzeum számára rajzokat. E festők közt van több budai képpel Mednyánszky, Fényes, csak a legújabb generáció hiányzik teljesen innét, amelyből mintha kiveszett volna az a házakat, architektúrát, várostrajzoló kedv, ami például ma intenzíven él modern angol festőkben, s különös módon megvolt két Budapestet járó nem magyarban, Jakob és Rudolf Alt-ban. Főleg ez az utóbbi, a tehetségben apjának erősen fölötte álló Rudolf Alt adta le sokszor névjegyét Budapesten. A fővárost festők klasszikus apja ő, képei, amellet, hogy erősen piktoriak, várostörténeti szempontból is igen használható dokumentumok az ötvenes évek Budapestjéről. A Fővárosi Múzeum két eredeti festményét és ötvenhárom, nagyrészt színes könyvomatát őrizi.

Rudolf Alt-on kívül, ez a főváros egy-egy motívumán megakadt festőkedv más idegenekben is megvolt, főleg a kiegyezési évjáratban, amikor

egyre több, Budapestet ismertető külföldi, német és angol munka jelenik meg. Itt most nincs helyünk felsorolni és ismertetni őket, nem számítva azokat a lapokat, amelyek az újabban szerzett Vajda és Weiszberger-féle gyűjteményben várják, hogy kiál-lítódjanak. Külön és nem egy cikk témája volna a múzeum egyéb anyagának ismertetése, amely jöllehet elsősorban nem artisztikus pontról gyűjtődik, egy csomó oly dolgot tartalmaz, amelyek művészi megbeszélni valók. A török hódoltságból maradt emlékek, zászlók, okmányok, iparművészeti tárgyak, kezdve a múzeum legrégebb tárgyain, egy középkori aquamanile (XIII. sz.), amelyet a Duna vizéből halásztak ki, budai óraművek, fayence-dol-gok, céhemlékek, városi címer- és pecsétnyomók, mindezek apró darabokat hordanak Budapest maj-dan megírandó teljes biográfiájához. Lokális jelle-gűek, mindazonáltal országos érdekek fűződnek hozzájuk, mert tudvalévő, hogy mindig itt, a Duna e pontjain keresztezték egymást a magyarság fel-feltörő energiái. Hisztórikus, egyben szociális vonat-kozásuak, társadalmakat és kulturát illusztrálnak, de segítik azt is, aki elmúlt művészkedések nyo-mait keresi, segítik a fölötte szegény és ködfelhők közt járkáló magyar művészethistóriát, amely egyes jelenségek, korok között tátongó nagy ürességek miatt még mindig ott tart, hogy leír, fölmér, leír, nem ad evolúciós történetet, ellentmondásokba keve-redik az eredet, az idegen hatások megállapításá-nál. Főleg a céhemlékek világítanak rá, hogy meny-nyire téves az a vélemény, amely nem is oly rég uralkodó volt, abban konkludált, hogy amiből itt valamelyes művészet ütött ki, az külföldről kapott kész import. Ehhez persze előbb még a céhek históriáját, egy külön világot kell felkutatni és megérni, ehhez még az anyag sincs teljesen együtt. Amit az érdeklődő ma talál a Fővárosi Múzeum-ban, ami eddig került össze a múzeum vezetőjé-nek programmos gyűjtése, a véletlen, antiquáriusi buzgóság folytán és egyéb szövevényes utakon, ez csak bizonyos, bár valószínű, hogy nagyobbik hányada annak, ami széjjel van, pincékben, csön-des helyeken, familiáris gyűjtemények poros reke-szeiben.